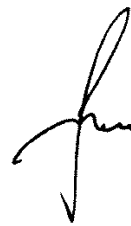

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

МИРОНЮК Роман Вікторович

УДК 342.922

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОГО ПРОЦЕСУ

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ, МВС України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
Приймаченко Дмитро Володимирович,
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
органів внутрішніх справ.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Колпаков Валерій Костянтинович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри адміністративного та
господарського права;

доктор юридичних наук, професор
Лук'янець Дмитро Миколайович,
Українська академія банківської справи
Національного банку України, завідувач
кафедри кримінально-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, професор
Миколенко Олександр Іванович,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, професор кафедри
адміністративного та господарського права.

Захист відбудеться 23 травня 2014 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.04 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розісланий 22 квітня 2014 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М. В. Левчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Правові відносини, які виникають між суб'єктами владних повноважень і фізичними та юридичними особами з приводу вчинення останніми адміністративного правопорушення, завжди були невід'ємною складовою адміністративно-правових відносин. Однак з розвитком людиноцентристської моделі публічного права адміністративне право все більше переорієнтовується на регулювання сервісно-обслуговуючої функції діяльності публічної адміністрації, примусова складова їх діяльності набуває допоміжного значення, виступає однією зі складових правоохоронної функції цих органів.

Суспільні відносини, які виникають з приводу застосування органами публічної адміністрації заходів адміністративної відповідальності, набувають певної відособленості, що дає змогу сьогодні обґрунтовано вести мову про формування самостійного правового формування в межах адміністративного права – адміністративно-деліктного права, яке з часом має виділитись в цілком сформовану підгалузь адміністративного права. Поряд з матеріальними нормами на сьогодні існує нагальна необхідність удосконалення процедурної частини адміністративно-деліктного права, яка отримала назву «адміністративно-деліктний процес», при цьому цей процес має здійснюватись паралельно та узгоджено разом з удосконаленням кримінально-процесуальних норм. Суттєве місце в системі адміністративно-деліктних відносин відведено суб'єктам адміністративно-деліктного процесу – органам адміністративно-деліктної юрисдикції та учасникам адміністративно-деліктного процесу. Система органів адміністративно-деліктної юрисдикції в Україні є занадто розпорошеною та має низький рівень ефективності. Це зумовлено системними порушеннями підзаконної нормотворчості, неможливістю її ефективно контролювати у державі в цілому і в адміністративно-деліктній сфері зокрема (35 відомчих інструкцій, що регулюють особливості притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення в окремій сфері, часто виписані з порушенням законодавства, не відповідають нормам КУпАП, постійно змінюються та доповнюються, що ускладнює контроль за їх законністю, який стає можливим лише на завершальній стадії розгляду справи); тим, що їх застосування посадовими особами адміністративно-деліктної юрисдикції значно обмежує права учасників адміністративно-деліктного процесу, а іноді призводить до накладення на них не передбачених законом обов'язків; тим, що посадові особи адміністративно-деліктної юрисдикції, які мають право виявляти правопорушення, складати процесуальні документи, а іноді визнавати особу винною у вчиненні правопорушення, не мають у своїй більшості базової вищої юридичної освіти, тому не здатні об'єктивно оцінювати правову ситуацію та діяти в межах закону; низькими показниками рівня довіри громадян до органів, які застосовують адміністративні санкції, зумовленими низьким рівнем професійності останніх (слабким знанням законодавства, упередженістю своїх дій, схильністю до корупції, гонитві за показниками виявлених порушень, а не тих порушень, вчиненню яких вдалось запобігти, відсутністю практичних навиків та ін.);

ускладненою процедурою застосування адміністративних санкцій за незначні порушення, обслуговування якої потребує значних фінансових витрат бюджетних коштів. Все це вказує на необхідність винайдення більш ефективної моделі системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції та удосконалення механізмів її функціонування.

Поряд з цим потребує удосконалення нормативно-правове забезпечення правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу: особи, яка притягується до відповідальності, потерпілого, законних представників, захисника, експерта, понятих, свідків – шляхом визначення та нормативного закріплення комплексу їх прав та обов'язків, гарантій їх реалізації.

Таким чином, поряд з необхідністю удосконалення процедури притягнення до адміністративної відповідальності потребує нового системного підходу дослідження та процесуальне закріплення системи суб'єктів адміністративно-деліктного процесу та порядку її функціонування.

Розкриттю сутності теоретичних та прикладних засад діяльності суб'єктів адміністративно-деліктного процесу було присвячено ряд наукових досліджень, які можна розділити на окремі напрямки та етапи:

1) дослідження поняття, змісту та системи адміністративної відповідальності (адміністративно-деліктного права) в дорадянській та радянській період здійснювалось в роботах Бахраха Д.М., Васильєва А.С., Додіна Є.В., Дорогих М.М., Єропкина М.І., Ключніченка О.П., Ковалю Л.В., Коренева О.П., Лазарева Б.М., Масленнікова М.Я., Павловського Р.С., Панової І.В., Саліщевої Н.Г., Студенікіної М.С., Тихомирова Ю.О., Цветкова В.В., Шергіна О.П., Якімова А.Ю., Якуби О.М.

2) дослідження нових поглядів на природу адміністративного делікту, розкриттю його онтолого-гносеологічних властивостей і співвідношення з кримінальним правопорушенням, аналізу сучасного стану досліджень проблем адміністративної юрисдикції приділено увагу в роботах Авер'янова В.Б., Бандурки О.М., Битяка Ю.П., Бородіна І. Л., Васильєва А.С., Голосніченка І.П., Гриценка І.С., Діхтієвського П.В., Демського Е.Ф., Калаянова Д.П., Кузьменко О.В., Коломоєць Т.О., Колпакова В.К., Комзюка А.Т., Лук'янця Д.М., Миколенка О.І., Олефіра В.І., Остапенка О.І., Тищенко М.М., Шкарупи В.К., Ярмачі Х.П. та деяких інших фахівців.

3) дослідження правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції здійснювалось в роботах Бандурки О.М., Басова С.Л., Гусарова С.М., Калаянова Д.П., Кузьменко О.В., Комзюка А.Т., Коломоєць Т.О., Колпакова В.К., Лук'янця Д.М., Любліна В.Д., Панова І.О., Петкова В.П., Приймаченка Д.В., Рябченко О.П., Скавроніка В.М., Шильника В.Ю., Ярмачі Х.П. та ін.

4) вивчення проблем правового статусу окремих учасників адміністративно-деліктного процесу були предметом дослідження Агеєва О.В., Мартиненка Б.М., Нижникової В.В., Оплачко І.О., Сінельника Р.В., Скавроніка В.М., Собоєва О.М.

Зазначеними вченими зроблено значний внесок у розвиток адміністративно-деліктного права та процесу, визначення змісту проваджень,

стадій та етапів останнього, висвітлення правового статусу окремих суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції та учасників адміністративно-деліктного процесу. Однак комплексного аналізу системи та правового статусу усіх суб'єктів адміністративно-деліктного процесу в межах монографічного дослідження проведено не було. Відсутність монографічної літератури свідчить як про складність питання, так і про недостатню увагу до нього вчених-правознавців.

Таким чином, теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-прикладної проблеми – сутності теоретичних та прикладних засад побудови та функціонування системи суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, поняття, змісту та порядку реалізації їх правового статусу є актуальним дослідницьким завданням.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано у контексті розвитку і вдосконалення механізму адміністративно-правового захисту прав і свобод людини з метою реалізації положень указу Президента України «Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації» від 24.03.2012 р. № 212/2012, Плану заходів щодо реалізації Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої указом Президента України від 22.07.1998 р. № 810, з урахуванням положень розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року» від 30.11.2011 р. № 1209-р. Роботу проведено відповідно до п. 16.30 Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 років, затверджених наказом МВС України від 29.07.2010 р. № 347, п. 3.3 Плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на 2011 рік та в межах загальноуніверситетської теми наукових досліджень «Актуальні проблеми забезпечення безпеки та правопорядку в Україні» (державний реєстраційний номер 0112U003548), виконання якої здійснюється в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 27.10.2011 року (протокол №2), розглянута та схвалена відділенням Національної академії правових наук України (п. 714, 2012 рік).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу теоретичних засад, правового регулювання та практики застосування органами публічної адміністрації норм адміністративно-деліктного законодавства, розробити теорію діяльності суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, сутність якої полягає у визначенні системи таких суб'єктів, структури їх правового статусу, процесуальної форми його реалізації та розробки на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавчих засад та практики їх діяльності. Вказана мета обумовила постановку та вирішення таких *задач*:

- з'ясувати місце та роль адміністративно-деліктного процесу в системі публічного, передусім адміністративного права;
- визначити сутність адміністративно-деліктного процесу;
- узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід правового регулювання адміністративно-деліктного процесу та окреслити основні напрями його впровадження в Україні;
- сформулювати поняття суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, визначити їх систему;
- визначити поняття та розкрити зміст правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу;
- класифікувати органи адміністративно-деліктної юрисдикції та охарактеризувати структуру їх правового статусу;
- розкрити процесуальну компетенцію судів та органів внутрішніх справ як основних органів адміністративно-деліктної юрисдикції;
- встановити особливості процесуальної компетенції органів адміністративно-деліктної юрисдикції, які наділені контрольно-наглядовими повноваженнями;
- узагальнити іноземний досвід побудови та функціонування системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції та визначити напрями оптимізації національної системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції;
- розкрити зміст правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу та визначити напрями його удосконалення;
- охарактеризувати порядок реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу через призму визначення їх ролі на кожній його стадії;
- виробити рекомендації, спрямовані на удосконалення адміністративно-процесуального статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу та законодавства, що регулює провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що формуються та розвиваються в процесі застосування уповноваженими органами заходів адміністративно-примусового характеру.

Предмет дослідження становлять суб'єкти адміністративно-деліктного процесу.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, як загальнонаукових (діалектичний, історичний, логічний, системний аналіз тощо), так і спеціальних (документального та порівняльно-правового аналізу тощо), які використовувались з урахуванням об'єкта та предмета дослідження.

Використання історико-правового методу дозволило простежити генезу наукових підходів до формулювання понять «адміністративний процес», «адміністративно-деліктне право», «адміністративно-деліктний процес» (підрозділ 1.1). За допомогою логіко-семантичного методу вдосконалено понятійний апарат дослідження (підрозділи 1.3, 1.4, 2.1, 2.3, 2.4). Метод

соціологічного опитування та статистичний метод застосовувалися для обґрунтування теоретичних і практичних висновків, пропозицій і рекомендацій щодо змісту та форм реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу (підрозділи 4.1–4.5). Із використанням методів класифікації та групування визначено види суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, елементи їх правового статусу, процесуальні стадії, етапи, на яких реалізовується їх правовий статус (підрозділи 1.3, 2.2, 3.1–3.3, 4.1–4.5). Порівняльно-правовий метод використано для дослідження європейських стандартів адміністративно-деліктного процесу та їх впровадження в Україні (підрозділ 1.2), зарубіжного досвіду побудови та функціонування органів адміністративно-деліктної юрисдикції, на основі чого виокремлено напрями його впровадження в Україні (підрозділ 2.5).

Системний метод, застосований у межах дисертації, полягає у комплексному аналізі реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на окремих його стадіях (підрозділи 4.1–4.5). При виробленні рекомендацій, спрямованих на удосконалення адміністративно-процесуального статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу та законодавства, що регулює провадження у справах про адміністративні правопорушення, широкого застосування набув метод моделювання, аналізу та синтезу (розділи 2–4).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять положення філософії, феноменології, герменевтики, концепції людиноцентризму, наукові праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, теорії управління, адміністративного, адміністративно-деліктного права та процесу, а також інших галузевих правових наук. Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, міжнародно-правових, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах у сфері адміністративно-деліктних відносин.

Нормативну основу дослідження становить національне законодавство та законодавство зарубіжних країн, що визначають правовий статус суб'єктів адміністративно-деліктного процесу та напрями його реалізації. Для розробки пропозицій щодо вдосконалення системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції в Україні, а також щодо вдосконалення форм реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на всіх його стадіях використовувалися проекти Кодексу України про адміністративні проступки, Закону України про кримінальні правопорушення, нормативні акти окремих зарубіжних держав (Німеччини, Італії, Іспанії, Австрії, Франції, Бельгії, Греції, Чехії, Польщі та інших держав Європейського Союзу, а також країн СНД, зокрема Росії, Білорусі, Казахстану).

Емпіричну базу дослідження складають: 510 матеріалів справ про адміністративні правопорушення, що були направлені для розгляду до суду різними органами адміністративної юрисдикції; матеріали профілактичної роботи підрозділів ДАІ України; матеріали прокурорських перевірок законності притягнення осіб до адміністративної відповідальності; статистичні дані діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції щодо розгляду справ

про адміністративні правопорушення, їх перегляду в позасудовому, судовому та апеляційному порядку; зведені дані опитування 162 суддів місцевих судів та 226 працівників міліції, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; аналітичні звіти МВС України, Мін'юсту України, Генеральної прокуратури України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, інформація, розміщена на офіційних сайтах органів публічної адміністрації, та інформація в ЗМІ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, в якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, врахуванням здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки сформульовано концепцію суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, зміст якої складає визначення системи таких суб'єктів, структури їх правового статусу, процесуальної форми його реалізації та розробка на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавчих засад та практики їх діяльності. У результаті дослідження визначено загальні тенденції розвитку адміністративно-деліктного процесу, вироблено вчення про форми та способи реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу та сформульовано концептуально нові напрями вдосконалення адміністративно-деліктного законодавства в цій сфері, що запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

вперше:

– запропоновано класифікаційний розподіл суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на основі акумулювання різних класифікаційних ознак – ролі й призначення, змісту й обсягу повноважень, форм і методів їх участі в адміністративно-деліктних відносинах – на дві групи: 1) органи адміністративно-деліктної юрисдикції, 2) учасники адміністративно-деліктного процесу, визначено їх поняття;

– обґрунтовано позицію щодо вироблення системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції, яка залежно від ролі й призначення, змісту й обсягу повноважень складає такі їх групи: органи, уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення та здійснювати попереднє розслідування у справі; органи, які мають право здійснювати процесуально-забезпечувальні примусові заходи; органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; органи, що здійснюють контроль та нагляд за розглядом та вирішенням справ про адміністративні правопорушення;

– систематизовано іноземний, передусім європейський, досвід функціонування та діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності, на основі чого обґрунтовано та сформульовано окремі положення, які потребують закріплення у національному адміністративно-деліктному законодавстві, зокрема щодо: обмеження права застосування адміністративного арешту, вилучення майна, транспортних засобів у межах адміністративно-деліктного процесу; визначення критеріїв, на підставі яких можна застосовувати спрощену процедуру

застосування заходів адміністративної відповідальності; запровадження єдиного реєстру вчинених та виявлених адміністративних правопорушень;

– висловлено та обґрунтовано положення про необхідність оптимізації системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції, зокрема щодо: звуження їх кола за рахунок тих органів, які не наділені контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері суспільних відносин, на які посягає правопорушення, які не мають відповідної правової підготовки та не відповідають кваліфікаційним вимогам; запровадження спеціалізації суддів у місцевих загальних судах з розгляду справ про адміністративні правопорушення та створення відповідних судових палат, які будуть виступати як суб'єкт альтернативної адміністративно-деліктної юрисдикції в тому разі, якщо особа, яка притягається до адміністративної відповідальності іншим органом, заявила про бажання судового розгляду справи;

– запропоновано законодавчо урегулювати такі форми розгляду справи про адміністративне правопорушення: на місці вчинення адміністративного правопорушення; в органі адміністративно-деліктної юрисдикції в письмовому провадженні; в органі адміністративно-деліктної юрисдикції в загальному провадженні із залученням учасників провадження;

– з'ясовано особливості перегляду справ про адміністративні правопорушення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом та запропоновано спростити процедури перегляду таких справ;

– висловлено та обґрунтовано низку пропозицій щодо удосконалення правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадіях порушення справи про адміністративне правопорушення та її адміністративного розслідування; розгляду справи про адміністративне правопорушення та винесення рішення у справі; перегляду справи про адміністративне правопорушення в позасудовому порядку вищестоящим органом або посадовою особою, в порядку адміністративного судочинства, в апеляційному порядку та у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;

– аргументовано та висловлено положення щодо унормування в перспективному законодавстві порядку перегляду справ про адміністративні правопорушення, відповідно до якого рішення у справі, винесене суб'єктом владних повноважень, може бути оскаржене до суду, а рішення останнього – до палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду, але у порядку, визначеному КУпАП, а не КАСУ;

удосконалено:

– наукові положення щодо необхідності виокремлення в межах адміністративного права його підгалузі – адміністративно-деліктного права, з'ясовано його систему, невід'ємним елементом якої є адміністративно-деліктний процес, обґрунтовано і висловлено позицію щодо необхідності

відмежування останнього від адміністративного процесуального права та адміністративно-процедурного права;

– ідеї щодо підвищення ефективності діяльності судів як провідних органів адміністративно-деліктної юрисдикції, засобом запровадження спеціалізації суддів у місцевих загальних судах з розгляду справ про адміністративні правопорушення та створення відповідних судових палат у вищестоящих судах;

– систему елементів правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу, до якої включено: адміністративно-деліктну правоздатність, адміністративно-деліктну дієздатність, адміністративно-деліктний обов'язок, гарантії реалізації комплексу прав та обмежень визначених законом обов'язків; адміністративну відповідальність за порушення умов, порядку та способу реалізації наділених прав і виконання покладених обов'язків;

– наукові підходи щодо відокремленого систематизованого законодавчого врегулювання суспільних відносин, які виникають з приводу виконання рішень органів адміністративно-деліктної юрисдикції у справах про адміністративні правопорушення поза межами адміністративно-деліктного процесу;

дістали подальшого розвитку:

– вчення про нову сучасну доктрину адміністративного права, призначення якого полягає в необхідності регулювання суспільних відносин, які виникають з приводу забезпечення державою прав і свобод громадян засобами їх звернення до суб'єктів владних повноважень за отриманням передбачених законодавством публічних послуг, забезпечення державою можливості оскарження громадянами, юридичними особами незаконних дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які вони допускають у процесі своєї обслуговуючої та контрольної функції, і забезпечення суб'єктів владних повноважень законними можливостями щодо реалізації своїх контрольних-наглядових функцій;

– аргументи та підстави, на основі яких доведено близькість адміністративно-деліктних та кримінально-процесуальних відносин та необхідність одночасного, ступеневого рівновекторного підходу до удосконалення норм, на основі яких здійснюється їх правове регулювання;

– теоретичні положення щодо поділу всіх учасників адміністративно-деліктного процесу на дві групи: осіб, які мають безпосередні інтереси у справі, та осіб, які сприяють здійсненню провадження у справі;

– наукові підходи щодо перспективного зосередження повноважень по розгляду справ про адміністративні правопорушення в межах адміністративно-деліктної юрисдикції адміністративних органів (публічної адміністрації), які наділені, з одного боку, матеріальними ресурсами щодо припинення правопорушення, доставляння порушника для розгляду справи, проведення в повному обсязі розслідування справи, а з іншого – кадровим потенціалом для здійснення такої діяльності, залишивши в межах компетенції судів повноваження щодо перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення, винесених органами адміністративно-деліктної юрисдикції;

– теорія поділу адміністративно-деліктного процесу на стадії за такими критеріями: мета та задачі, які потребують досягнення та виконання в межах

даної стадії; коло суб'єктів, між якими виникають адміністративно-деліктні відносини; сукупність юридичних дій, здійснених у логічній послідовності та у встановлених часових межах; кінцевий результат здійснення процесуальних дій, які завершуються прийняттям рішення, що закріплюється спеціальним процесуальним документом та набуває форми адміністративного акта;

– наукові положення щодо необхідності удосконалення правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу, які полягають у необхідності законодавчого закріплення: повного комплексу прав особи, яка притягається до відповідальності; форм сповіщення учасників провадження про дату, місце проведення процесуальних дій; повного переліку прав та обов'язків потерпілої особи; положення про обов'язкову та альтернативну можливість участі у адміністративно-деліктному процесі представника; підстав залучення та обмежень залучення свідка, визначення його прав, обов'язків та відповідальності; правового статусу понятого, встановивши підстави та момент його участі у справі; підстав та порядку обов'язкового призначення експертизи.

Практичне значення одержаних результатів підтверджується тим, що викладені в роботі висновки та пропозиції можуть бути використані та використовуються:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальшої розробки проблематики правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, зокрема розробки теоретичних та практичних проблем діяльності суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції та реалізації прав учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення (акт впровадження в наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 27.09.2013 р. № 16/н);

– у правотворчій діяльності – при підготовці проекту Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо підвищення законності притягнення осіб до адміністративної відповідальності)» (акт впровадження в комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності ВРУ від 12.11.2013 р. № 04-20/12-2350);

– у правозастосовній сфері – для вдосконалення діяльності судів, прокуратури, органів внутрішніх справ, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо підвищення законності розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення з метою забезпечення прав і свобод людини. За результатами дослідження підготовлено науково-методичні рекомендації «Особливості провадження щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення в органах внутрішніх справ» (2,5 друк. арк.), «Особливості провадження щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення в судах» (2,1 друк. арк.), «Особливості провадження щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення в органах місцевого самоврядування» (1,3 друк. арк.), «Реалізація компетенції прокуратури щодо здійснення нагляду за законністю діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції» (1,2 друк. арк.), які впроваджені в діяльність: Вищого адміністративного суду України (акт від

18.12.2013 р.); Дніпропетровського окружного адміністративного суду (акт від 28.10.2013 р.); Апеляційного суду Донецької області (акт від 20.01.2014 р.); Головного штабу МВС України (акт від 22.11.2013 р. № 5047); Дніпропетровську обласну державну адміністрацію (акт від 08.01.2014 р.); Дніпропетровську обласну раду (акт від 10.01.2014 р.); Прокуратуру м. Кривого Рогу (акт від 18.01.2014 р.);

– у навчальному процесі – для вдосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративно-процесуальне право», «Адміністративний процес», «Адміністративна відповідальність» у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (акт впровадження від 20.12.2013 р.); Харківському національному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 25.10.2013 р.); Національному університеті податкової служби України (акт впровадження від 18.11.2013 р.); Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 16.09.2013 р. № 25).

Особистий внесок здобувача. Виконане дослідження здійснено дисертантом самостійно, з використанням новітніх здобутків науки адміністративного та адміністративно-деліктного права і процесу, всі викладені в ньому положення і висновки обґрунтовано на основі власних досліджень автора. Для аргументації окремих положень роботи використовувалися праці інших вчених, на які зроблено посилання. У співавторстві опубліковано навчальні посібники: «Адміністративне процесуальне право» (2013, з грифом МОН України, особистий внесок – 40%), «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: загальна частина» (2013, з грифом МОН України, особистий внесок – 15%), «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: особлива частина» (2013, з грифом МОН України, особистий внесок – 15%), «Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів» (2013, з грифом МОН України, особистий внесок – 15%), «Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки» (2014, з грифом МОН України, особистий внесок – 30%). Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях і виступах на міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних, регіональних та інших науково-теоретичних, науково-практичних, наукових конференціях і семінарах: «Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки» (Дніпропетровськ, 23–24 жовтня 2009 р.), «Актуальні проблеми охорони громадського порядку та досудового провадження» (Дніпропетровськ, 11 грудня 2009 р.), «Теорія і практика сучасного права: збірник матеріалів конференції» (Херсон, 19 квітня 2010 р.), «Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки» (Дніпропетровськ, 22 жовтня 2010 р.), «Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (Запоріжжя, 22 квітня 2011 р.), «Тенденції та пріоритети реформування законодавства» (Запоріжжя, 28 грудня 2011 р.), «Актуальні питання реалізації

чинних національних на міжнародних нормативно-правових актів» (Одеса, 16–17 березня 2012 р.), «Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки» (Дніпропетровськ, 19 жовтня 2012 р.), «Актуальні проблеми державотворення і правотворення в Україні» (Дніпропетровськ, 7 грудня 2012 р.), «Проблеми трудового права та проходження служби в органах внутрішніх справ» (Дніпропетровськ, 28 лютого 2013 р.), «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (Київ, 18–19 травня 2013 р.), «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки» (Дніпропетровськ, 19–20 вересня 2013 р.), «Актуальні питання забезпечення громадської безпеки та правопорядку» (Дніпропетровськ, 18 жовтня 2013 р.), «Формирование правового облика современного государства» (Санкт-Петербург, 12 октября 2013 г.), «Адміністративне право та процес України: пріоритетні напрями розвитку в умовах демократизації» (Запоріжжя, 27–28 лютого 2014 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено в опублікованій одноособовій монографії; 5 навчальних посібниках з грифом МОН України (у співавторстві); 30 наукових статтях, 26 з яких опубліковано у вітчизняних наукових фахових виданнях (25 – одноосібних; 1 – у співавторстві), 4 – у зарубіжних наукових виданнях; 15 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, проведених як в Україні, так і у зарубіжних країнах.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 4 розділів, 17 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 512 сторінок. Додатки і список використаних джерел (494 найменування) займають 83 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, використані методи, нормативну й емпіричну базу, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів і наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Теоретичні та правові засади детермінації суб'єктів адміністративно-деліктного процесу» складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню сучасного стану наукового та правового забезпечення адміністративно-деліктного процесу, поняття, системи та правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу.

У *підрозділі 1.1 «Сучасні наукові підходи до визначення місця адміністративно-деліктного права та процесу в системі адміністративного права, їх поняття та зміст»* розглянуто науковий доробок проблем сутності поняття та змісту адміністративно-деліктного права та процесу, визначено їх місце в системі адміністративного права та наведено зв'язок з адміністративним процесуальним правом.

З'ясовано необхідність виокремлення в межах загального адміністративного права його підгалузі – адміністративно-деліктного права та обґрунтовано положення про перспективне виокремлення адміністративно-деліктного права в окрему галузь публічного права, яке повинно регулювати як матеріальні, так і процесуальні суспільні відносини, що виникають з приводу притягнення особи до адміністративної відповідальності. Обґрунтовано наукову позицію, що суспільні відносини, які виникають у процесі притягнення до адміністративної відповідальності, є предметом правового регулювання адміністративно-деліктного процесу як підгалузі адміністративно-деліктного права. Визначено систему адміністративно-деліктного процесу.

З'ясовано, що поняття «адміністративно-деліктний процес» ширше за поняття «провадження у справах про адміністративні правопорушення», тому що регламентує не тільки процесуальний порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення, яке починається порушенням справи та винесенням по ній рішення і його виконанням, але і порядок вирішення процесуальних питань, що виникають, наприклад, при оформленні матеріалів за наявності обставин, що виключають провадження у справах про адміністративні правопорушення, хоча проступок було вчинено; при застосуванні альтернатив (заміні) адміністративній відповідальності іншими заходами адміністративного впливу та ін. Ці процесуальні дії виходять за рамки провадження у справах про адміністративні правопорушення, хоча в той же час є предметом правового регулювання адміністративно-деліктного процесу. На підставі цього зроблено висновок, що адміністративно-деліктний процес складається з адміністративно-деліктних проваджень, одним із яких є провадження в справах про адміністративні проступки.

Обґрунтовано і висловлено позицію щодо необхідності відмежування адміністративно-деліктного процесу від адміністративного процесу як діяльності адміністративного суду по розгляду публічно-правових спорів, враховуючи вузьке розуміння останнього, вироблене наукою адміністративного права.

Вказано на зв'язок адміністративно-деліктного процесу з адміністративними процедурами, який полягає в спільності діяльності органів публічної адміністрації, направленої на прийняття адміністративного акту, який є обов'язковим для виконання фізичними та юридичними особами у випадку його законності і який у випадку невідповідності його закону є підставою для здійснення адміністративного (судового) процесу.

Доведено, що ефективність урегулювання адміністративно-деліктних відносин залежить, у тому числі, від системної та узгодженої розробки й удосконалення адміністративно-деліктних та кримінально-процесуальних норм.

У підрозділі 1.2 «Європейські стандарти адміністративно-деліктного процесу та їх впровадження в Україні» здійснено комплексний аналіз законодавства зарубіжних, в першу чергу європейських, країн, що регулює процесуальний порядок застосування заходів адміністративної відповідальності, на підставі чого виокремлено основні напрями удосконалення адміністративно-деліктного процесу в Україні, а саме: 1) запровадження скороченої процедури (у

разі визнання особою своєї провини у вчиненні незначного порушення і згоди на сплату стягнення); 2) встановлення річного строку давності притягнення до адміністративної відповідальності; 3) передбачення заміни адміністративного затримання особи на внесення особою або її представниками грошової застави з метою уникнення її ухилення від переслідування чи понесення покарання (стягнення), явки до юрисдикційного органу для забезпечення своєчасного та правильного розгляду справи та виконання постанови, за наявності приводів, визначених у ст. 260 КУпАП, для адміністративного затримання; 4) запровадження, крім апеляційного, касаційного порядку перегляду справ, які підпадають під юрисдикцію суду, тобто справ за статтями, перелік яких визначено у ст. 221 КУпАП; 5) унормування в перспективному законодавстві порядку перегляду справ про адміністративні правопорушення, відповідно до якого рішення у справі, винесене суб'єктом владних повноважень, може бути оскаржене до суду, а рішення останнього – до палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду, але у порядку, визначеному КУпАП, а не КАСУ; 6) уніфікації процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення незалежно від того, в якій сфері воно вчинено (податковій, митній, землекористування і використання та ін.), у єдиному законі – КУпАП, на кшталт процедури притягнення до кримінальної відповідальності, яка є єдиною і регулюється КПК України, при цьому компетенція конкретної посадової особи органу адміністративно-деліктної юрисдикції в конкретній категорії справ, що закріплена в КУпАП, може визначатися на рівні відомчого правового регулювання.

У підрозділі 1.3 «Поняття та система суб'єктів адміністративно-деліктного процесу» аналізуються вироблені наукою кримінального, цивільного та адміністративно-деліктного процесу концепції щодо розуміння понять «суб'єкт процесу (провадження)» та «учасник процесу (провадження)», наводиться їх поняття та характеризуються їх ознаки. На підставі цього висловлюється авторська позиція щодо змісту вищевказаних понять, яка полягає в тому, що суттєвої змістовної різниці між вживанням даних понять у адміністративно-деліктному процесі не існує, у той же час вказується на те, що до учасників такого провадження не слід зараховувати орган адміністративної юрисдикції, який здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення, оскільки він виступає певним чином як арбітр між особою, що вчинила правопорушення, з одного боку, та суспільством, якому було завдано шкоду правопорушенням, з іншого.

Спираючись на проаналізовані погляди, думки та концепції, вироблені адміністративно-правовою наукою щодо критеріїв класифікації суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, та розподіл їх на відповідні групи, виокремлено дві групи суб'єктів адміністративно-деліктного процесу: органи адміністративно-деліктної юрисдикції – компетентні органи й посадові особи, наділені правом приймати адміністративні акти у процесі притягнення до адміністративної відповідальності; учасники адміністративно-деліктного

процесу – особи, які мають безпосередні інтереси у справі, та особи, які сприяють здійсненню процесу.

У підрозділі 1.4 «Поняття та зміст правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу» на підставі вироблених теорією та філософією права концепцій щодо розуміння понять «статус», «правовий статус», «правове становище», «процесуальний статус» визначено поняття та зміст правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу.

Визначено, що правовий статус суб'єктів адміністративно-деліктного процесу – це сукупність урегульованих нормами адміністративно-деліктного законодавства правових можливостей суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб мати права, наділятися обов'язками та нести відповідальність у межах провадження у справах про адміністративні правопорушення.

З'ясовано, що, як і в будь-якому юридичному процесі, в адміністративно-деліктному процесі правовий статус його суб'єктів трансформується в поняття «процесуальний статус», який є категорією комплексною й у широкому значенні охоплює такі складові як права й обов'язки (повноваження – для владних суб'єктів), реалізація прав (повноважень), гарантії реалізації прав (повноважень) та відповідальність за порушення умов, порядку та способу реалізації наділених прав (повноважень) і виконання покладених обов'язків.

Розділ 2 «Органи адміністративно-деліктної юрисдикції в системі суб'єктів адміністративно-деліктного процесу» складається з п'яти підрозділів, в яких досліджується система та правовий статус органів адміністративно-деліктної юрисдикції, а також напрями їх удосконалення.

У підрозділі 2.1 «Поняття органів адміністративно-деліктної юрисдикції, зміст та напрями удосконалення їх правового статусу» запропоновано авторське бачення поняття «орган адміністративно-деліктної юрисдикції», під яким слід розуміти суб'єкта публічної адміністрації або уповноваженого ним органа, який відповідно до законодавства наділений комплексом повноважень щодо застосування заходів адміністративної відповідальності до фізичної чи юридичної особи у разі вчинення останніми адміністративного правопорушення (делікту).

Виокремлено та розкрито сутність елементів правового статусу органів адміністративно-деліктної юрисдикції: адміністративно-деліктної правоздатності (наявності компетенції щодо складення протоколу про адміністративне правопорушення, оформлення матеріалів справи, її розгляду, прийняття рішення по справі та вжиття інших примусових заходів забезпечення провадження у справі); адміністративно-деліктної дієздатності (комплексу повноважень щодо реалізації названої вище компетенції, який полягає в реалізації наданих від імені держави та громади прав та виконанні покладених на них обов'язків); гарантії реалізації наділених повноважень, тобто наявності засобів для реалізації повноважень та захисту посадової особи у випадку законної реалізації таких повноважень; відповідальності за порушення умов, порядку та способу реалізації наділених повноважень (адміністративної та дисциплінарної) обґрунтовано та висловлено пропозиції щодо удосконалення напрямів реалізації елементів їх

правового статусу, зокрема щодо визначення як критерію предметної компетенції розміру адміністративного штрафу та ступеня важкості інших адміністративних санкцій, які має право застосовувати суд чи інший орган адміністративно-деліктної юрисдикції; щодо необхідності встановлення та застосування ефективних заходів відповідальності до посадових осіб органів адміністративно-деліктної юрисдикції, які свідомо або в силу своєї некомпетентності приймають незаконні рішення, вчиняють незаконні дії чи безпідставно не вчиняють визначених законом дій у порядку притягнення осіб до адміністративної відповідальності.

У підрозділі 2.2 «Система органів адміністративно-деліктної юрисдикції в Україні та напрями її оптимізації» обґрунтована позиція щодо вироблення системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції, яка залежно від ролі й призначення, змісту й обсягу повноважень включає такі їх групи: 1) органи, уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення та здійснювати попереднє розслідування у справі; 2) органи, які мають право здійснювати процесуально-забезпечувальні примусові заходи; 3) органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; 4) органи, що здійснюють контроль та нагляд за розглядом та вирішенням справ про адміністративні правопорушення; наведено розгорнуту їх класифікацію.

На підставі аналізу існуючої системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції в Україні наведено причини та умови низького рівня її ефективності та запропоновано напрями її оптимізації з урахуванням потреб громадян в захисті їх прав і свобод, механізмів діяльності державних органів у їх забезпеченні, одним із яких є зосередження повноважень по розгляду справ про адміністративні правопорушення в межах адміністративно-деліктної юрисдикції адміністративних органів (публічної адміністрації), які наділені, з одного боку, матеріальними ресурсами щодо припинення правопорушення, доставляння порушника для розгляду справи, проведення в повному обсязі розслідування справи, з іншого – кадровим потенціалом для здійснення такої діяльності, залишивши в межах компетенції судів повноваження щодо перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення, винесених органами адміністративно-деліктної юрисдикції.

У підрозділі 2.3 «Процесуальна компетенція провідних органів адміністративно-деліктної юрисдикції» здійснено системний аналіз правового статусу суду як органу, наділеного найвищим ступенем реалізації адміністративно-деліктних повноважень, та органів внутрішніх справ як органу виконавчої влади, наділеного найбільш широкими адміністративно-юрисдикційними повноваженнями, які реалізуються в різних сферах охорони суспільних відносин.

З'ясовано, що судами щорічно в середньому виноситься 1 млн. 30 тис. постанов у справах про адміністративні правопорушення, що складає 22% від загальної кількості винесених постанов усіма органами адміністративно-деліктної юрисдикції. Виокремлено особливості правового статусу судів щодо застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення

правопорушення. З'ясовано, що діяльність судів із розгляду справ про адміністративні правопорушення здійснюється на принципах правосуддя, визначених в Конституції України, але в межах та порядку, визначеному в Процесуальній частині КУпАП. Висловлено пропозиції щодо необхідності деталізації процедури діяльності суду стосовно розгляду справ про адміністративні правопорушення залежно від стадій провадження і, у першу чергу, на стадії перегляду справ про адміністративні правопорушення, на якій суд виступає провідним органом адміністративно-деліктної юрисдикції, що має найвищий рівень фахової спрямованості.

Виокремлено ознаки адміністративно-деліктної юрисдикції органів внутрішніх справ, на підставі чого встановлено, що цей орган має разом з судом найбільші повноваження щодо застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, що зумовлено найбільш широким колом протиправних діянь, на підставі виявлення яких посадові особи ОВС, виходячи зі своєї компетенції, визначеної в КУпАП, складають протоколи про адміністративні правопорушення, самостійно розглядають справу та застосовують адміністративні стягнення або направляють їх для розгляду до суду; найширшим колом повноважень щодо застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення; виключними повноваженнями щодо здійснення адміністративного приводу особи та виконання постанови про застосування таких адміністративних стягнень як адміністративний арешт та позбавлення права керування транспортними засобами, які виносяться судами. З'ясовано, що органами внутрішніх справ щорічно в середньому виносяться 2 млн. 730 тис. постанов у справах про адміністративні правопорушення, що складає 60% від загальної кількості винесених постанов всіма органами адміністративно-деліктної юрисдикції, 18% з них оскаржуються до адміністративних судів, переважна більшість (85,9%) стосуються постанов у справах про порушення у сфері безпеки дорожнього руху, майже 25% таких постанов скасовуються, що свідчить про наявність вад їх процесуальної діяльності. Запропоновано та обґрунтовано напрями удосконалення адміністративно-деліктної юрисдикції органів внутрішніх справ.

У підрозділі 2.4 «Процесуальна компетенція органів адміністративно-деліктної юрисдикції, які наділені контролью-наглядовими повноваженнями» зроблено аналіз підстав та форм участі в адміністративно-деліктному процесі прокурора та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, основною функцією яких є забезпечення контролю та нагляду за законністю притягнення до адміністративної відповідальності.

Висловлено та обґрунтовано авторську позицію щодо питання розмежування представництва прокуратурою інтересів громадянина або держави під час розгляду справи про адміністративне правопорушення з огляду на приведення законодавства України до європейських стандартів. Досліджено принцип розподілу приватного та публічного (державного) представництва, відповідно до якого представництво публічних (державних) інтересів здійснює прокуратура, а представництво приватних інтересів – адвокатура. На підставі

цього визначено, що представництво прокуратурою інтересів конкретних громадян у досліджуваному процесі має здійснюватись у випадках, якщо останній неспроможний самотійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність. Запропоновано унормувати правовий статус прокурора в адміністративно-деліктному процесі в межах окремої статті, у якій доцільно визначити підстави та форми його участі в процесі, права, обов'язки та межі компетенції.

З'ясовано, що основними завданнями участі Уповноваженого ВРУ з прав людини в адміністративно-деліктному процесі є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, Законами України та міжнародними договорами України, які порушуються або можуть бути порушені в процесі застосування заходів адміністративної відповідальності; додержання та повага до прав і свобод людини та громадянина органами адміністративно-деліктної юрисдикції при застосуванні заходів адміністративної відповідальності; запобігання порушенням прав і свобод людини та громадянина у процесі застосування заходів адміністративної відповідальності, а також сприяння їх поновленню; запобігання будь-яким формам дискримінації в реалізації людиною своїх прав і свобод у процесі застосування заходів адміністративної відповідальності. Визначено його повноваження, підстави, форми та порядок участі в означеному процесі та запропоновано закріпити його процесуальний статус в окремій нормі КУпАП.

У підрозділі 2.5 «Зарубіжний досвід побудови та функціонування органів адміністративно-деліктної юрисдикції та напрями його впровадження в Україні» висвітлено зарубіжний, передусім європейський, досвід функціонування та діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності, зокрема таких країн, як Німеччина, Італія, Іспанія, Австрія, Франція, Бельгія, Греція, Чехія, Польща та інших країн Європейського Союзу, а також країн СНД, зокрема Росії, Білорусі, Казахстану, сформульовано та обґрунтовано положення, які потребують закріплення у вітчизняному адміністративно-деліктному законодавстві, зокрема щодо: позбавлення права застосовування органами адміністративно-деліктної юрисдикції заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, правова природа яких має кримінально-процесуальний характер (адміністративного арешту, вилучення майна, транспортних засобів, застосування яких може здійснюватися у виняткових випадках за рішенням суду); розширення повноважень органів адміністративно-деліктної юрисдикції щодо здійснення скороченої процедури притягнення особи до адміністративної відповідальності за правопорушення з невисоким ступенем суспільної шкідливості, санкція за вчинення яких передбачає застосування попередження або штрафу, що не перевищує десять неоподатковуваних мінімумів громадян, і у разі визнання вини особою та сплати або надання згоди на сплату штрафу; розроблення та запровадження єдиного реєстру вчинених та виявлених адміністративних правопорушень, доступ до

якого будуть мати всі правоохоронні органи за спеціальними кодами доступу, на кшталт реєстрації кримінальних проваджень, що здійснюється відповідно до норм КПК України; наділення органів місцевого самоврядування (сільських, міських голів та спеціально створених колегіальних органів на їх основі) повноваженнями щодо застосування адміністративних санкцій за порушення норм, правил благоустрою територій та нормальної життєдіяльності громади, а також надання таких повноважень органам професійного самоврядування (об'єднанням фармацевтів, адвокатів, медичних працівників та ін.) за порушення у сфері їх професійної самореалізації; розроблення та затвердження єдиних кваліфікаційних вимог до посадових осіб органів, уповноважених здійснювати розгляд справи про адміністративне правопорушення, однією із яких має бути освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти; зосередження в компетенції судів повноважень щодо перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення, винесених іншими органами адміністративно-деліктної юрисдикції; перспективне запровадження муніципальних (громадських) судів, наділивши їх повноваженнями щодо розгляду більшості справ, які на сьогодні підсудні судам загальної юрисдикції, з метою, по-перше, розвантаження місцевих (районних) судів даною категорією справ, по-друге, визначивши їх як альтернативну юрисдикційну інстанцію, до якої направляються для розгляду справи, порушені іншими органами адміністративно-деліктної юрисдикції у випадку вибору такої інстанції особою, яка притягається до відповідальності.

Розділ 3 «Правовий статус учасників адміністративно-деліктного процесу та шляхи його удосконалення» містить три підрозділи, в яких розкрито правовий статус учасників адміністративно-деліктного процесу, які, реалізуючи надані їм права та обов'язки, вступають в адміністративно-деліктні правовідносини з метою захисту своїх прав та законних інтересів або з метою сприяння в реалізації таких прав та інтересів іншим особам.

У підрозділі 3.1 *«Процесуальний статус особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, та потерпілого»* аналізуються особливості реалізації елементів правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу, які безпосередньо зацікавлені в результатах розгляду справи – особи, що притягується до адміністративної відповідальності, та потерпілої особи. За результатами вивчення 510 матеріалів справ про адміністративні правопорушення, що були направлені для розгляду до суду різними органами адміністративної юрисдикції, було визначено, що по 156 справам (31%) були допущені порушення порядку реалізації прав осіб, що притягуються до адміністративної відповідальності, та потерпілих, серед них найсуттєвішими є: відсутність підписів вказаних учасників провадження в документах попереднього розслідування справи; відсутність даних про роз'яснення особам їх прав, розгляд справи при відсутності даних учасників провадження без повідомлення їх про час та місце розгляду справи; відсутність відомостей про ознайомлення учасників з результатами розгляду справи та ін.

З метою підвищення рівня законності притягнення особи до адміністративної відповідальності та виходячи з потреб практики, доведено

необхідність законодавчого закріплення: 1) в ст. 268 КУпАП, крім існуючих, таких прав особи: знати, у здійсненні якого адміністративного правопорушення вона обвинувачується; давати пояснення та висловлювати зауваження щодо змісту протоколу про адміністративне правопорушення; знайомитись з його змістом; доповнювати протокол інформацією, яка, на її думку, має значення для вирішення справи; відмовлятися від підписання протоколу; письмово викладати мотиви своєї відмови від підписання протоколу; отримати примірник протоколу; бути присутньою при проведенні в межах провадження процесуальних дій, наприклад, при здійсненні огляду та вилучення її речей і документів; на сповіщення про час і місце розгляду справи та на особисту участь у розгляді справи; користуватись юридичною допомогою захисника та на представлення її інтересів законним представником з моменту пред'явлення підозри у вчиненні правопорушення або з моменту складення протоколу про адміністративне правопорушення; на оскарження дій та рішень посадової особи органу адміністративно-деліктної юрисдикції щодо складення протоколу у справі про адміністративне правопорушення, застосування заходів забезпечення провадження у справі та винесення постанови у справі; 2) в ст. 247 КУпАП однієї з підстав припинення провадження у справах про адміністративне правопорушення – порушення прав особи, притягнутої до адміністративної відповідальності; 3) в ч. 3 ст. 268 КУпАП переліку обов'язків особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, зокрема: відшкодувати витрати у справі, якщо особу визнано винною у вчиненні правопорушення; надання документів, які необхідні для розгляду справи; представляти зразки підпису, почерку для дослідження та ін. Доведено доцільність зрівняння правового статусу потерпілого та особи, що притягується до адміністративної відповідальності, у першу чергу стосовно комплексу їх прав та обов'язків, що буде цілком відповідати принципу адміністративно-деліктного процесу – рівності учасників процесу перед законом, закріпленому в ст. 248 КУпАП.

У підрозділі 3.2 «Процесуальний статус законного представника та захисника в адміністративно-деліктному процесі» досліджено правові основи та елементи правового статусу законних представників та захисника як учасників адміністративно-деліктного процесу.

Доведено, що з огляду на раціональність законодавчого закріплення статусу представника як учасника галузевих юридичних процесів (цивільного, кримінального) та з урахуванням висловлених науковцями пропозицій щодо його удосконалення варто визначити обов'язкову та альтернативну можливість участі у адміністративно-деліктному процесі представника шляхом закріплення у ст. 270 КУпАП норми, відповідно до якої представництво особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, та потерпілої особи має здійснюватися на підставі закону, доручення або договору. Доведено необхідність чіткого законодавчого закріплення повного переліку підстав обов'язкового представництва за законом; підстав та порядку залучення представника за домовленістю сторін; прав та обов'язків представників; категорії осіб, які не можуть бути представниками.

Встановлено, що формою договірною представництва інтересів сторін в адміністративно-деліктному процесі є участь захисника. Визначено напрями удосконалення процесуального статусу захисника в адміністративно-деліктному процесі, основними з яких є необхідність приведення у відповідність до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» норми ст. 271 «Захисник» чинного КУпАП і закріплення: повного переліку його права, у тому числі права брати участь у провадженні з моменту порушення справи, тобто складення протоколу про адміністративне правопорушення; гарантій реалізації повноважень захисника; переліку справ, де обов'язкова участь захисника (до таких справ можна віднести справи відносно неповнолітніх, іноземних громадян, осіб, які неспроможні самотійно захищати свої права і свободи, а також справи, за якими передбачено стягнення у вигляді адміністративного арешту); підстав та порядку надання захисником безоплатної правової допомоги особі, яка притягується до адміністративної відповідальності.

У підрозділі 3.3 «Процесуальний статус учасників, які сприяють розгляду та вирішенню справи про адміністративне правопорушення» здійснено характеристику правового статусу понятих, свідків, експерта та перекладача як допоміжних учасників адміністративно-деліктного процесу.

Встановлено, що практика залучення свідків як учасників адміністративно-деліктного процесу вказує на необхідність виокремлювати різні категорії свідків: перша – особи, які стали очевидцями вчинення правопорушення і можуть повідомити дані про обставини його вчинення; друга – поняті, які відповідно до законодавства посвідчували юридично значущий для адміністративно-деліктного процесу факт; третя – особи, які в процесі розслідування та розгляду справи надають інформацію (свідчення) про особу правопорушника, про обставини, що можуть пом'якшувати або обтяжувати адміністративну відповідальність.

Запропоновано напрями удосконалення правового статусу свідків у справах про адміністративні правопорушення, що полягають у визначенні: правового положення очевидців вчинення правопорушення та понятих як свідків у справах про адміністративні правопорушення; кола осіб, яких неможливо опитати у якості свідка; випадків, коли та чи інша особа має право відмовитись від дачі свідчень в ході розслідування справи; окремого протоколу опитування свідка; в КУпАП норми, яка б передбачала відповідальність за відмову від дачі свідчень та заздалегідь неправдиві свідчення. Остання пропозиція знайшла підтримку у 82% з опитаних 394 осіб, які уповноважені на здійснення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Обґрунтовано необхідність визначення в КУпАП процесуального порядку призначення експертизи, підстав та порядку обов'язкового її призначення та статусу експерта. Доведено, що потребами адміністративно-деліктної практики викликано необхідність законодавчого визначення підстав та порядку участі перекладача у справі про адміністративні правопорушення.

Розділ 4 «Реалізація правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на окремих його стадіях» складається з п'яти підрозділів, у яких комплексно та системно проаналізовано правовий статус суб'єктів

адміністративно-деліктного процесу через призму визначення їх ролі на кожній його стадії.

У підрозділі 4.1 «Реалізація правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії порушення та розслідування справи про адміністративне правопорушення» розкрито зміст процесуальних етапів даної стадії адміністративно-деліктного процесу, а саме: виявлення та фіксації факту адміністративного правопорушення, здійснення попередньої кваліфікації протиправної поведінки особи, чітка фіксація фактичних підстав, умов та порядку вчинення правопорушення особою, фіксація, збереження та дослідження доказів у справі, вжиття інших заходів забезпечення провадження у справі, у тому числі до особи, підозрюваної у вчиненні правопорушення.

Висловлено та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії порушення справи про адміністративне правопорушення та її адміністративного розслідування шляхом закріплення в КУпАП норм про визначення: принципів провадження у справі про адміністративне правопорушення (у ст. 245-1); строків складання протоколу про адміністративні правопорушення, порядку його складення та направлення за підвідомчістю (у ст. 254); переліку процесуальних документів, з яких складаються матеріали справи про адміністративне правопорушення (у ст. 256); процесуального документа, у якому засвідчується направлення матеріалів справи про адміністративне правопорушення за підвідомчістю, що є логічним завершенням вищезазначеної стадії (у ст. 257) та розкрито їх зміст.

У підрозділі 4.2 «Реалізація правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення» виокремлено та розкрито зміст трьох способів розгляду справи про адміністративне правопорушення: 1) на місці вчинення адміністративного правопорушення; 2) в органі адміністративно-деліктної юрисдикції в письмовому провадженні; 3) в органі адміністративно-деліктної юрисдикції із залученням учасників провадження. Вказано, що спрощена процедура розгляду і вирішення справи про адміністративне правопорушення на місці його вчинення (виявлення) застосовується в середньому лише у 20% можливих випадків її застосування, наведено аргументи щодо доцільності її більш широкого застосування та обґрунтовано її ефективність. Запропоновано запровадити спрощену процедуру розгляду справи на місці вчинення правопорушення (у разі визнання особою своєї провини у вчиненні незначного порушення і згоди на сплату стягнення), що має свої переваги: а) дає можливість спростити процесуальний порядок притягнення до адміністративної відповідальності, при якому у разі виявлення органом адміністративно-деліктної юрисдикції незначного порушення та визнання вини особою у її вчиненні та згоди на сплати штрафу протокол про адміністративне правопорушення не складається, а особі виписується квитанція про сплату штрафу, яка є звітним документом, і на підставі якої порушник оплачує штраф в установу банку; б) дані про погашення квитанції (сплати штрафу) повинні

надходити від банку (терміналу) до єдиної бази, яка працює в автоматичному режимі, і контроль за якою здійснює інспектор адміністративної практики того органу, який виписав квитанцію; в) у випадку погашення штрафної квитанції порушником при спрощеній системі відомості про вчинення ним правопорушення не вносяться до єдиної бази виявлених та зафіксованих порушень, останній вважається таким, що не вчиняв правопорушення, що додатково стимулюватиме порушників до сплати штрафу; г) у випадку непогашення квитанції у визначений законодавством строк, а його необхідно встановити для скороченої процедури не більше 5 днів та закріпити у ст. 307 КУпАП, порушення підлягає фіксації у протоколі, який заносять до єдиного реєстру правопорушень, а на особу накладається штраф в подвійному розмірі, про що зазначається в постанові про накладення адміністративного штрафу.

Визначено, що розгляд та вирішення справи про адміністративне правопорушення в письмовому провадженні має здійснюватись органом адміністративно-деліктної юрисдикції за місцем вчинення правопорушення у випадках неможливості розгляду справи на місці вчинення (виявлення) правопорушення, однак при очевидності факту його вчинення та достатності доказів його вчинення, зокрема у випадку виявлення адміністративного правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованого за допомогою працюючих в автоматичному режимі спеціальних технічних засобів, що мають функції фото – і кінозйомки, відеозапису. Висловлено пропозиції щодо нормативного закріплення в окремих статтях КУпАП даних способів розгляду справи.

Проведено аналіз провадження щодо розгляду та вирішення справи із залученням учасників провадження, виокремлено процесуальні форми діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції на даній стадії адміністративно-деліктного процесу, з'ясовано порядок реалізації правового статусу кожного з учасників такого провадження та висловлено пропозиції щодо його удосконалення.

У підрозділі 4.3 «Особливості реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії позасудового перегляду справи про адміністративне правопорушення» з'ясовано переваги та вади позасудового (відомчого) порядку як альтернативного виду перегляду справ про адміністративні правопорушення. Вказано на досить велику частку оскаржуваних рішень у справах про адміністративні правопорушення у позасудовому порядку, яка складає 20,7% від усіх оскаржуваних рішень.

Здійснено аналіз процесуальних дій та рішень, які вчинює та приймає орган адміністративно-деліктної юрисдикції в межах цієї стадії адміністративно-деліктного процесу та зроблено висновок, що ефективність позасудового (відомчого) способу перегляду справи може бути досягнута за таких умов: 1) коли керівник органу, перевіряючи законність прийнятого підлеглою посадовою особою рішення у справі про адміністративне правопорушення, виносить виваженіше рішення, що зумовлено його більшою досвідченістю, можливістю врахувати нові обставини справи, оцінити додаткові докази, надані потерпілою

стороною або стороною обвинувачення; 2) коли у керівника, який переглядає справу, виникає вищий рівень відповідальності за законність прийняття рішення в результаті оскарження постанови у справі, це пояснюється тим, що прийняте ним остаточне рішення може бути підставою для подання адміністративного позову до суду, і тому у випадку, коли керівник органу не дасть належної оцінки законності переглянутого ним рішення у справі, його дії та рішення можуть бути оскаржені до адміністративного суду, тобто на розсуд суду буде поставлено і репутацію керівника, у такому випадку суд, переглядаючи справу, дає оцінку законності дій не посадової особи, яка прийняла попереднє рішення у справі, а рішення керівника за результатом перегляду справ; таким чином, суд дає оцінку рівню професіоналізму керівника та його репутації; 3) коли судом двічі протягом року було винесено рішення про визнання незаконними дій, рішень посадової особи суб'єкта владних повноважень (тим більше за наявності одних і тих же підстав), при винесенні третього аналогічного рішення у справі суд буде уповноважений прийняти рішення про відсторонення цієї посадової особи від виконання функцій суб'єкта владних повноважень, що є обов'язковим для виконання в публічній службі.

Запропоновано напрями удосконалення позасудового перегляду справ про адміністративні правопорушення, одним із яких є впровадження європейського досвіду створення комісії з розгляду скарг, яка утворюється адміністративним органом, вищим за адміністративний орган, який розглядав справу про адміністративний проступок.

У підрозділі 4.4 «Особливості реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії судового перегляду справи про адміністративне правопорушення» проаналізовано законодавчі підстави та практику здійснення судового перегляду справ про адміністративні правопорушення в порядку оскарження постанови, прийнятої органом адміністративно-деліктної юрисдикції, до адміністративного суду та оскарження постанови суду у справі про адміністративне правопорушення до вищестоящего суду (апеляційного суду).

З'ясовано, що основна частка оскаржуваних до суду постанов у справах про адміністративні правопорушення припадає на постанови, винесені: посадовими особами ДПС ДАІ України про порушення правил дорожнього руху – 221 тис. (60,8%); посадовими особами Міністерства доходів та зборів України – 93 тис. (25,6%); посадовими особами Державної епідеміологічної служби України – 13 тис. (3,5%); іншими органами, які здійснюють державний контроль за дотриманням законодавства у певній сфері (будівництва, охорони праці, використання земельних ресурсів, охорони громадського порядку та ін.) – 36 тис. (9,9%), що свідчить про системне порушення законності застосування органами адміністративно-деліктної юрисдикції заходів адміністративної відповідальності, викликане, в першу чергу, низьким рівнем якості оформлення матеріалів справ, та вказує на необхідність як належного правового регулювання процедури судового перегляду таких рішень, так і підвищення рівня професіоналізму в цій сфері.

Обґрунтовано необхідність уніфікації порядку перегляду справ про адміністративні правопорушення у зв'язку з оскарженням рішення по справі, відповідно до якої рішення органів адміністративно-деліктної юрисдикції, у тому числі суду, у справах про адміністративні правопорушення повинні переглядатися в порядку, визначеному КУпАП. Для цього запропоновано в главі 24 КУпАП врегулювати: підстави оскарження постанов; права та обов'язки осіб, які мають право на оскарження; коло органів, які уповноважені переглядати рішення у справах, при цьому залишивши альтернативні форми перегляду – перегляд рішень нижчестоящого органу вищестоящим або судом на вибір особи, що подає скаргу; визначити їх компетенцію та встановити строки перегляду рішення залежно від суб'єкта перегляду; підстави прийняття тих чи інших рішень за результатами перегляду справи, а також порядок набуття ними чинності. Встановлено, що це можливо лише за таких умов: перше – детальної регламентації порядку судового перегляду справ про адміністративні правопорушення в главі 24 КУпАП, друге – запровадження спеціалізації суддів у місцевих загальних судах з розгляду справ про адміністративні правопорушення та підвищення рівня професійного спрямування суддів щодо розгляду такої категорії справ. Зазначено, що до моменту реалізації цих вимог, тобто на сьогодні, більш ефективним з позиції рівня дотримання законності притягнення до адміністративної відповідальності та деталізації процедури судового розгляду справ є порядок, визначений в КАСУ, як у більш сучасному процесуальному законі, ніж КУпАП, який в більшості своїх процесуальних норм є застарілим та таким, що не відповідає сучасному рівню правового регулювання адміністративно-деліктних відносин, які є досить динамічними.

У підрозділі 4.5 «Особливості реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії апеляційного перегляду справи про адміністративне правопорушення та на підставі рішень міжнародних судових установ» здійснено аналіз апеляційного порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення та тих недоліків чинного законодавства, які перешкоджають учасникам адміністративно-деліктного процесу належним чином реалізовувати та захищати свої права, свободи та інтереси на даній процесуальній стадії.

Зроблено висновок, що запровадження можливості апеляційного оскарження постанови суду в справі про адміністративне правопорушення має безумовне позитивне значення, оскільки відповідає загальновизнаним стандартам захисту прав і гарантування свобод людини та громадянина. Запропоновано та обґрунтовано напрями удосконалення його правового регулювання, зокрема щодо доцільності визначення: форми, змісту апеляційної скарги та порядку її подання, порядку повернення апеляційної скарги апелянту, якщо вона не відповідає вимогам закону, для усунення виявлених недоліків; порядку перегляду постанови у зв'язку з нововиявленими обставинами, на кшталт аналогічних норм цивільного, кримінального, адміністративного судочинства; порядку ведення та фіксації судового перегляду справ про

адміністративні правопорушення; процедури відводу судді; повного переліку рішень, які може винести апеляційний суд у результаті розгляду справи.

Виокремлено особливості перегляду постанов у справах про адміністративні правопорушення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом та запропоновано спростити процедуру перегляду таких справ.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукової проблеми, що полягає у відсутності в адміністративно-правовій науці концептуального дослідження сутності, теоретичних та прикладних засад діяльності суб'єктів адміністративно-деліктного процесу. У роботі комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, врахуванням здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки сформульовано концепцію суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, зміст якої складає визначення системи таких суб'єктів, структури їх правового статусу, процесуальної форми його реалізації та розробка на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавчих засад та практики їх діяльності. Запропоновано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, а саме:

1. На основі аналізу наукових підходів до визначення місця адміністративно-деліктного права та процесу в системі адміністративного права зроблено такі висновки:

1) аналіз сучасного стану розвитку адміністративного права дає можливість стверджувати, що адміністративне право з примусового правового інструментарію діяльності органів влади щодо управління суспільством перетворюється на фундаментальну галузь публічного права, що регулює суспільні відносини, які виникають з приводу, по-перше, забезпечення державою прав і свобод громадян засобом їх звернення до суб'єктів владних повноважень за отриманням передбачених законодавством публічних послуг (сервісно-обслуговуюча складова), по-друге, забезпечення державою можливості оскарження громадянами, юридичними особами незаконних дій, рішень чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які вони допускають у процесі своєї обслуговуючої та контрольної функції, і, по-третє, забезпечення суб'єктів владних повноважень законними можливостями реалізовувати свої контрольньо-наглядові функції;

2) трансформаційні процеси, які відбуваються в системі адміністративного права, що пов'язані зі зміною його ідеології, зумовлюють розвиток його процесуальної частини – адміністративно-процесуального права, яке сьогодні перебуває на стадії активного системного формування та частіше сприймається як комплексна галузь права, що регулює суспільні відносини, які виникають з приводу процесуального забезпечення реалізації прав і свобод громадян

засобами їх звернення до суб'єктів владних повноважень за отриманням передбачених законодавством публічних послуг (сервісно-обслуговуюча складова), надання оцінки законності рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які вони приймають, надаючи публічні послуги та реалізуючи свої владні повноваження;

3) історично зумовленим та науково обґрунтованим є розвиток адміністративно-процесуального права в напрямку виокремлення на його основі адміністративно-процедурного права, що має регулювати суспільні відносини, які виникають з приводу процесуального забезпечення реалізації прав і свобод громадян засобами їх звернення до суб'єктів владних повноважень за отриманням передбачених законодавством публічних послуг та виокремлення адміністративного судового процесу як діяльності адміністративних судів з розгляду та вирішення публічно-правових спорів;

4) логічним наслідком таких перетворень має стати формування в межах адміністративного права окремої його підгалузі – адміністративно-деліктного права, яке повинно регулювати як матеріальні, так і процесуальні відносини, що виникають з приводу притягнення особи до адміністративної відповідальності;

5) суспільні відносини, що виникають у процесі притягнення до адміністративної відповідальності, є предметом правового регулювання адміністративно-деліктного процесу.

2. Дослідження процедурної частини адміністративно-деліктного законодавства європейських держав, зокрема країн з адміністративно-деліктним правом кримінально-правового характеру (Німеччина, Швейцарія, Італія, Португалія, Болгарія, Словенія та ін.) та відносно відокремленого процедурного адміністративно-деліктного права (Франція, Бельгія, Греція, Чехія, Польща, Словаччина) дало можливість виокремити основні напрями удосконалення адміністративно-деліктного процесу в Україні. Визначено, що на шляху адаптації вітчизняного адміністративно-деліктного законодавства до європейських та світових вимог особливу увагу потрібно зосередити на досвіді тих країн, де новітні кодифікаційні процеси вже завершилися, кодифіковані адміністративно-деліктні акти оновлені і пройшли певну апробацію. Запозичення зарубіжного досвіду не повинно бути тотальним, оскільки кодифікаційні процеси характеризуються певною специфікою у кожній країні, особливостями передумов, пріоритетів кодифікації адміністративно-деліктного законодавства. Саме тому відповідне запозичення повинно бути виваженим, обґрунтованим, дієвим, узгоджуватися із основними напрямками нормотворчої діяльності держави взагалі, сутністю вітчизняної адміністративно-деліктної політики та пріоритетними напрямками зовнішньої та внутрішньої політики України зокрема. У цілому це дозволить успішно завершити новітній етап кодифікації адміністративно-деліктного законодавства нашої держави, прийняти досконалий кодифікований адміністративно-деліктний акт, забезпечити його ефективно застосування.

3. З'ясовано, що поняття «суб'єкти адміністративно-деліктного процесу» є комплексним і включає в себе як учасників адміністративно-деліктного процесу,

які, реалізуючи надані їм права та обов'язки, вступають в адміністративно-деліктні правовідносини з метою захисту своїх прав та законних інтересів або сприяють в реалізації таких прав та інтересів іншим особам, так і органів адміністративно-деліктної юрисдикції – суб'єктів публічної адміністрації або уповноважених ними (залучених ними) осіб, які реалізують надані їм повноваження щодо своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи про адміністративне правопорушення.

4. Спираючись на проаналізовані наявні погляди, думки та концепції, вироблені адміністративно-правовою наукою щодо критеріїв класифікації суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, та розподіл їх на відповідні групи, не претендуючи на наукове відкриття, а лише виокремлюючи найрозвинутіші теорії, запропоновано здійснити їх власну класифікацію залежно від ролі й призначення, виокремивши такі їх групи: 1) органи адміністративно-деліктної юрисдикції; 2) учасники адміністративно-деліктного процесу; здійснено їх розгорнуту класифікацію.

5. На основі аналізу наявних поглядів, думок та концепцій, вироблених адміністративно-правовою наукою щодо критеріїв класифікації органів адміністративно-деліктної юрисдикції, вироблено їх систему, яка залежно від змісту й обсягу повноважень складає такі їх групи: 1) органи, уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення та здійснювати попереднє розслідування у справі; 2) органи, які мають право здійснювати процесуально-забезпечувальні примусові заходи; 3) органи, уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; 4) органи, що здійснюють контроль та нагляд за розглядом та вирішенням справ про адміністративні правопорушення. З'ясовано особливості функціонування кожної групи таких органів та проблеми, які виникають у їх діяльності; проаналізовано напрями оптимізації системи таких органів, що мали місце на різних етапах їх формування.

6. Запропоновано шляхи удосконалення побудови та функціонування системи органів адміністративно-деліктної юрисдикції, які полягають у наступному: звуженні кола органів адміністративно-деліктної юрисдикції (тобто позбавлення повноважень щодо розгляду і вирішення справ про адміністративні правопорушення тих органів, які не наділені контрольно-наглядовими повноваженнями у сфері суспільних відносин, на які посягає правопорушення); виробленні та затвердженні єдиних кваліфікаційних вимог до посадових осіб органів адміністративно-деліктної юрисдикції, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення; позбавленні повноважень щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення інспекторського складу контрольно-наглядових органів, які не мають відповідної правової підготовки, не пройшли відповідне навчання з підвищення кваліфікації в цій сфері та в посадових інструкціях (функціональних обов'язках) яких не передбачено таких повноважень; усунення дублювання тотожних примусових повноважень різних органів з метою виключення конкуренції між ними в застосуванні адміністративно-примусових заходів; недопущення встановлення в якості

показника ефективності роботи органів адміністративно-деліктної юрисдикції кількості притягнутих до адміністративної відповідальності осіб або сум надходжень до державного та місцевого бюджету коштів за штрафами чи в результаті конфіскації майна; запровадження заходів відповідальності (переважно адміністративної) до посадових осіб, уповноважених здійснювати розгляд та вирішення справ про адміністративні правопорушення у випадку порушення останнього; запровадження спеціалізації суддів у місцевих загальних судах з розгляду справ про адміністративні правопорушення та створення відповідних судових палат, які будуть виступати як орган альтернативної адміністративно-деліктної юрисдикції в тому разі, якщо особа, яка притягається до адміністративної відповідальності іншим органом, заявила про бажання судового розгляду справи; розширення повноважень суду щодо прийняття рішення про відшкодування винним майнової шкоди незалежно від її розміру при розгляді справ про адміністративні правопорушення; визначення у межах адміністративно-деліктних повноважень адміністративних комісій компетенції щодо розгляду справ про ті адміністративні правопорушення, об'єктом посягання яких є суспільні відносини у сфері охорони інтересів місцевого самоврядування (наприклад, правопорушення у сфері благоустрою, порушення правил торгівлі, надання послуг та ін.), санкція за які передбачає попередження або штраф. Створення таких комісій повинно здійснюватися за рішенням громад в особі їх представницького органу, які мають для цього потребу в їх створенні, можливість забезпечення ефективної їх роботи із залученням до їх складу представників громадськості, депутатів місцевих рад, а також фахівців у галузі права, які мають юридичну освіту та досвід в адміністративно-деліктній практиці; позбавлення виконавчих комітетів місцевих рад компетенції щодо безпосереднього розгляду справ про адміністративні правопорушення шляхом виключення п. 2 ст. 213 КУпАП та ст. 219 КУпАП.

7. Виокремлено особливості правового статусу судів як провідних органів адміністративно-деліктної юрисдикції, що наділені найбільшими повноваженнями щодо застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, а саме: здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення в межах правосуддя, а не адміністративної діяльності; належний рівень фахової підготовки та професійної спрямованості суддів, здатних вирішувати найбільш складні проблеми провадження у справах про адміністративні правопорушення в найвищому ступені дотримання законності; виключне право застосовувати окремі види адміністративних санкцій; поєднання предметної компетенції (підвідомчості справ про адміністративні правопорушення) та територіальної підвідомчості справ; особливі строки накладення адміністративного стягнення та процедура розгляду справ; ширше право розсуду при призначенні стягнення; можливість поєднання розгляду справи про адміністративний проступок з вимогами про відшкодування заподіяної майнової шкоди; особливий порядок оскарження їх рішення по справі. Доведено, що підвищенню ефективності діяльності судів щодо розгляду та перегляду справ про адміністративні правопорушення сприятиме запровадження

спеціалізації суддів у місцевих загальних судах з розгляду справ про адміністративні правопорушення та створення відповідних судових палат у вищестоящих судах.

8. Визначено напрями удосконалення адміністративно-деліктної юрисдикції органів внутрішніх справ, серед яких основними є необхідність чіткого визначення підвідомчості щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення, виходячи з першочергових завдань, що стоять перед цим органом, а також з метою усунення їх дублювання; нормативного визначення кола посадових осіб ОВС, які уповноважені складати протокол про адміністративні правопорушення; нормативного визначення механізму розподілу повноважень щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення між посадовими особами органів внутрішніх справ різних рівнів (вища, середня, нижча управлінська ланка) в ієрархічній структурі конкретного суб'єкта; повернення до практики запровадження посади інспектора відділу профілактики та адміністративної практики, основними повноваженнями якого повинні стати підготовка матеріалів справ про адміністративні правопорушення та подання їх на розгляд керівнику міськрайліноргану для прийняття рішення та представлення інтересів відповідача у випадку перегляду рішень керівника по справі про адміністративне правопорушення в адміністративному суді; розробки чітких кваліфікаційних характеристик посади такого інспектора, основною з яких має бути наявність вищої юридичної освіти та фахові знання у сфері адміністративно-деліктної юрисдикції.

9. Доведено, що участь прокурора в адміністративно-деліктному процесі зумовлена виконанням таких завдань: виявлення адміністративних правопорушень, оформлення їх матеріалів особисто або винесення постанови про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності, виходячи з предметної юрисдикції; участь у розгляді справи та вжиття заходів прокурорського реагування з метою винесення законного рішення по ній; узгодження застосування заходів адміністративного примусу до особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, та вжиття заходів щодо встановлення законності їх застосування; внесення подання щодо перегляду справи про адміністративне правопорушення; перевірка законності діяльності суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції щодо застосування заходів адміністративної відповідальності.

10. На підставі вивченого зарубіжного, передусім європейського, досвіду функціонування та діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції сформульовано та обґрунтовано положення, які потребують закріплення у вітчизняному адміністративно-деліктному законодавстві, а саме: запровадження і чітке нормативне визначення підстав та порядку здійснення скороченої процедури притягнення особи до адміністративної відповідальності за правопорушення з невисоким ступенем суспільної шкідливості; спрощення та уніфікація процесуального порядку притягнення осіб до адміністративної відповідальності для всіх органів адміністративно-деліктної юрисдикції; запровадження єдиного реєстру фіксації правопорушень та результатів розгляду

справ по ним для забезпечення контролю за сплатою штрафів, виконання інших видів адміністративних стягнень та унеможливлення вчинення корупційних діянь; розроблення та затвердження єдиних кваліфікаційних вимог до посадових осіб, які наділені правом одноосібно застосовувати заходи адміністративної відповідальності; наділення судів загальної юрисдикції або спеціалізованих судів адміністративно-деліктною юрисдикцією щодо перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення, винесених іншими органами адміністративно-деліктної юрисдикції.

11. З'ясовано, що правовий статус учасників адміністративно-деліктного процесу включає такі елементи: адміністративно-деліктну правоздатність (наявність прав щодо захисту своїх або захисту, представлення чи відстоювання інтересів інших осіб); адміністративно-деліктну дієздатність (передбачену та гарантовану законом можливість для реалізації вищевказаних прав); адміністративно-деліктний обов'язок (комплекс визначених законом обов'язків, виконання яких здійснюється в межах процесуальної діяльності); гарантії реалізації комплексу прав та обмеження визначених законом обов'язків; адміністративна відповідальність за порушення умов, порядку та способу реалізації наділених прав та виконання покладених обов'язків.

12. Обґрунтовано напрями удосконалення правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу, які полягають у необхідності законодавчого закріплення в КУпАП: повного переліку прав особи, яка притягається до відповідальності, у тому числі щодо права на захист з моменту складення протоколу про адміністративне правопорушення, обрання місця розгляду справи, та її обов'язків (у ст. 268); у ст. 247 норми, відповідно до якої порушення прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, є підставою для припинення провадження у справі про адміністративне правопорушення та звільнення особи від адміністративної відповідальності; форм сповіщення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, та інших учасників провадження про дату, місце проведення процесуальних дій, однією із яких може стати СМС-повідомлення через оператора мобільного зв'язку; моменту визнання особи потерпілою з поданням до органу, що здійснює провадження у справі заяви з обґрунтуванням підстав заподіяння їй моральної, фізичної та моральної шкоди (у ст. 269); повного переліку прав та обов'язків потерпілої особи (у ст. 269); положення про обов'язкову та альтернативну можливість участі у адміністративно-деліктному процесі представника (у ст. 270); прав та обов'язків захисника, зокрема, права брати участь у провадженні з моменту порушення справи, тобто складення протоколу про адміністративне правопорушення, визначення цілей участі захисника у провадженні, визначення переліку справ, де обов'язковою є участь захисника (до таких справ можна віднести справи про правопорушення, вчинені неповнолітніми, іноземцями, особами, які є психічно хворими і неспроможні самотійно захищати свої права і свободи, а також справи, які передбачають застосування стягнення у вигляді адміністративного арешту тощо) (у ст. 271); правового статусу свідка шляхом визначення підстав залучення свідка, визначення його прав, обов'язків та відповідальності, а також

переліку осіб, які не можуть бути залучені як свідки у справі (у ст. 272); правового статусу понятого, встановивши підстави та момент його участі у справі (у ст. 272-1); правового статусу експерта, встановивши порядок призначення експертизи, підстави обов'язкового призначення експертизи, визначення його прав, обов'язків, відповідальності та порядку оплати його праці (у ст. 273).

13. Зроблено висновок, що на сьогодні відсутній єдиний як теоретичний, так і законодавчо визначений підхід щодо поділу адміністративно-деліктного процесу на стадії і визначення самого поняття стадії. В основу поділу адміністративно-деліктного процесу на стадії необхідно покласти такі критерії: специфіку мети та задач, які потребують досягнення та виконання в межах даної стадії; особливе коло суб'єктів, між якими виникають адміністративно-деліктні відносини; відособлену сукупність юридичних дій, здійснюваних у логічній послідовності та у встановлених часових межах; кінцевий результат здійснення процесуальних дій, які завершуються прийняттям рішення, що закріплюється спеціальним процесуальним документом та набуває форми адміністративного акта. Виходячи з даних критеріїв, у межах адміністративно-деліктного процесу слід виокремити такі стадії: 1) порушення справи про адміністративне правопорушення та її адміністративне розслідування; 2) розгляд справи про адміністративне правопорушення та винесення рішення у справі; 3) перегляд справи про адміністративне правопорушення; 4) виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення.

14. Обґрунтовано положення про те, що з огляду на реформування адміністративно-деліктного законодавства та у процесі завершення формування системи адміністративного права і процесу суспільні відносини, які виникають з приводу виконання рішень суду та суб'єктів владних повноважень як майнового, так і немайнового характеру, у тому числі у справах про адміністративні правопорушення, мають регулюватися окремою галуззю публічного права – виконавчим правом у межах його процесуальної частини – виконавчого провадження (процесу). З огляду на це стадія виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення з часом має виокремитися з адміністративно-деліктного процесу, а тому недоцільним у межах даної роботи є дослідження реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу в даному різновиді процесуальної діяльності.

15. Аргументовано висновок, що, виходячи із суспільної шкідливості конкретного адміністративного правопорушення, обставин його вчинення та доцільності застосування конкретного адміністративного стягнення, необхідно законодавчо урегулювати такі форми розгляду справи про адміністративне правопорушення: 1) на місці вчинення адміністративного правопорушення; 2) в органі адміністративно-деліктної юрисдикції в письмовому провадженні; 3) в органі адміністративно-деліктної юрисдикції в загальному провадженні із залученням учасників провадження.

Висловлено та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу на стадії розгляду справи

про адміністративне правопорушення шляхом закріплення в КУпАП норм про визначення: підстав та порядку спрощеного розгляду та вирішення справи про адміністративне правопорушення на місці його вчинення (виявлення); у письмовому провадженні шляхом доповнення КУпАП новими статтями, зміст яких визначено в основному змісті роботи; порядку повідомлення зацікавлених осіб про розгляд справи про адміністративне правопорушення в загальному провадженні (у ст. 277-2); більш докладного процесуального порядку розгляду справи про адміністративне правопорушення в загальному провадженні, зазначивши перелік процесуальних дій, які має здійснити орган адміністративно-деліктної юрисдикції (у ст. 279); порядку ведення протоколу слухання справи з урахуванням обставин складності її розгляду (у ст. 281); підстав, порядку та строків зупинення розгляду справи (у ст. 277); підстав обов'язковості врахування клопотання особи, яка притягується до відповідальності про вибір місця розгляду справи (у ст. 276); порядку реєстрації постанови у справі про адміністративне правопорушення в Єдиному державному реєстрі проваджень у справах про адміністративні правопорушення та набрання нею чинності шляхом доповнення глави 23 КУпАП новою статтею.

16. Висловлено та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення перегляду справ про адміністративні правопорушення у позасудовому порядку шляхом закріплення в главі 24 КУпАП норм про визначення: у ст. 288-1 – форми, змісту та вимог до скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення; у ст. 292-1 – порядку розгляду скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення та прийняття рішення по ній; у п. 3 ст. 293 – підстав прийняття рішення про скасування постанови і закриття справи за наявності обставин, визначених у ст. 247 цього Кодексу, а також при недоведеності обставин, на підставі яких було винесено постанову.

Висловлено та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення перегляду справ про адміністративні правопорушення у судовому порядку шляхом нормативного закріплення положення про визначення: у ст. 171-2 КАСУ – можливості вирішення адміністративної справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності місцевими загальними судами як адміністративними судами за місцезнаходженням відповідача або за вказівкою особи-позивача, визначеної в позовній заяві, за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем її проживання (перебування, знаходження); у ч. 1 ст. 171-2 КАСУ – строку розгляду даної категорії справ протягом десяти днів з дня відкриття провадження у справі, але не більше тридцяти днів з моменту подання чи отримання позовної заяви та її реєстрації; у ч. 2 ст. 162 КАСУ – можливості прийняття адміністративним судом у разі задоволення адміністративного позову постанови про визнання протиправним рішення суб'єкта владних повноважень у справі з притягнення до адміністративної відповідальності та направлення справи на повторний розгляд або прийняття рішення по суті.

Висловлено та обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення процедури перегляду справ про адміністративні правопорушення в апеляційному порядку

шляхом визначення форми, змісту апеляційної скарги та порядку її подання, визначення порядку повернення апеляційної скарги апелянту, якщо вона не відповідає вимогам закону, для усунення виявлених недоліків (у ст. 288-1 КУпАП); встановлення порядку ведення та фіксації судового перегляду справ про адміністративні правопорушення; передбачення можливості здійснення альтернативного (письмового) провадження щодо перегляду постанов; визначення форми та змісту рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду скарги або поданням прокурора (у ст. 294 КУпАП).

На підставі дослідження особливостей перегляду справ про адміністративні правопорушення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом запропоновано спростити процедури перегляду таких справ шляхом передбачення подання заяви про перегляд по справі про адміністративне правопорушення до Верховного Суду України через апеляційний або адміністративний суд, залежно від того, який із них був останньою національною інстанцією перегляду рішення у справі про адміністративне правопорушення; встановлення положення, відповідно до якого розгляд справи здійснюється за правилами її апеляційного перегляду з урахуванням особливостей, встановлених ст.ст. 297-8 – 297-10 КУпАП; визначення положення, що перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення у Верховному Суді України здійснюється колегією у складі п'яти суддів судової палати у кримінальних справах протягом місяця з дня надходження та реєстрації заяви про перегляд справи та інших матеріалів справи про адміністративне правопорушення, наявність яких є обов'язковою (у ст.ст. 297-1 – 297-9 КУпАП).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Індивідуальна монографія

Миронюк Р.В. Правовий статус суб'єктів адміністративно-деліктного процесу: теорія та практика реалізації: [монографія] / Роман Вікторович Миронюк. – Дніпропетровськ : Видавництво «Ліра», 2013. – 396 с.

Рецензія: Коломоєць Т.О. Системне дослідження теорії та практики реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу в Україні / Т.О. Коломоєць // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2013. – № 4. – С. 402–404.

Навчальні посібники з грифом МОН України

1. Адміністративне процесуальне право: навч. посіб. / Т.П. Мінка, С.М. Алфьоров, Р.В. Миронюк та ін. ; за заг. ред. Т.П. Мінки. – Х. : Право, 2013. – 352 с.

2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: загальна частина: навч. посібник / Кол. авт.; кер. – д-р юрид. наук, проф., С.М. Алфьоров. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 216 с.

3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: особлива частина: навч. посібник / Т.П. Мінка, О.М. Обушенко, Д.Г. Заброта, Р.В. Миронюк; за заг. ред. С.М. Алфьорова. – Х. : Право, 2013. – 312 с.

4. Адміністративно-правове регулювання міграційних процесів: навч. посібник / Т.П. Мінка, С.М. Алфьоров, Р.В. Миронюк, Д.В. Голобородько; за заг. ред. Т.П. Мінки. – Х. : Право, 2013. – 280 с.

5. Адміністративно-юрисдикційна діяльність міліції громадської безпеки: навч. посібник / С.М. Алфьоров, Т.П. Мінка, Р.В. Миронюк; за заг. ред. С.М. Алфьорова. – Х. : Право, 2014. – 304 с.

Статті у вітчизняних наукових фахових виданнях з юридичних наук

1. Миронюк Р.В. Ефективність адміністративних стягнень, що застосовуються за вчинення правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2004. – Спеціальний випуск № 2 (19). – С. 124–130.

2. Миронюк Р.В. Окремі питання з дотримання міжнародних стандартів захисту прав осіб під час застосування адміністративного арешту / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2004. – № 4 (18). – С. 239–242.

3. Миронюк Р.В. Окремі питання застосування законодавства про адміністративну відповідальність за дрібне викрадення чужого майна / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2005. – № 3. – С. 258–266.

4. Миронюк Р.В. Особливості прокурорського нагляду за законністю застосування адміністративної відповідальності за екологічні правопорушення / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2008. – № 1. – С. 164–171.

5. Миронюк Р.В. Підстави та порядок відсторонення водія від керування транспортним засобом та огляду на стан сп'яніння / Р.В. Миронюк // Підприємництво, господарство і право: науковий журнал. – 2010. – № 4. – С. 19–23.

6. Миронюк Р.В. Особливості правового статусу особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2010. – № 4. – С. 142–151.

7. Миронюк Р.В. Процесуальні особливості адміністративно-деліктного провадження на стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення / Р.В. Миронюк // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Юридичні науки. – 2011. – № 1. – С. 142–148.

8. Миронюк Р.В. Особливості реалізація правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу на стадії перегляду справи про адміністративне правопорушення / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2011. – № 4. – С. 213–220.

9. Миронюк Р.В. Поняття та зміст адміністративно-деліктного процесу / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2011. – № 3. – С. 171–179.

10. Миронюк Р.В. Система суб'єктів адміністративно-деліктного процесу / Р.В. Миронюк // Право і суспільство: науковий журнал. – 2011. – № 6. – С. 107–112.

11. Миронюк Р.В. Адміністративно-деліктний процес: наукові підходи щодо визначення поняття та змісту / Р.В. Миронюк // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Юридичні науки. – 2012. – Ч. 1. – С. 226–230.

12. Миронюк Р.В. Система суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції / Р.В. Миронюк // Наше право. – 2012. – № 2. – Ч. 1. – С. 55–59.

13. Миронюк Р.В. Правовий статус суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції: напрями удосконалення / Р.В. Миронюк // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2012. – № 1 (56). – С. 227–234.

14. Миронюк Р.В. Окремі напрями оптимізації системи суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції / Р.В. Миронюк // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 635–638 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12mrvadj.pdf>.

15. Миронюк Р.В. Особливості законодавчого регулювання та реалізації процесуальних прав особи, яка притягується до адміністративної відповідальності / Р.В. Миронюк // Наше право. – 2012. – № 2. – Ч. 2. – С. 76–80.

16. Миронюк Р.В. Поняття та сутність адміністративного процесуального права: сучасні підходи до розуміння / Р.В. Миронюк // Право і суспільство: науковий журнал. – 2012. – № 3. – С. 127–132.

17. Миронюк Р.В. Адміністративно-деліктна юрисдикція судів в Україні / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Випуск 20, частина II, том 2. – С. 143–145.

18. Миронюк Р.В. Реалізація правового статусу потерпілої особи у справах про адміністративні правопорушення / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: збірник наукових праць. – 2013. – № 2. – С. 212–218.

19. Миронюк Р.В., Приймаченко Д.В. Окремі напрями узагальнення іноземного досвіду функціонування та діяльності органів адміністративно-деліктної юрисдикції та шляхи його впровадження в Україні / Р.В. Миронюк,

Д.В. Приймаченко // Право і суспільство: науковий журнал. – 2013. – № 5. – С. 69–75.

20. Миронюк Р.В. Підстави та форми участі захисника в адміністративно-деліктному процесі / Р.В. Миронюк // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2014. – № 1. – С. 34–40.

21. Миронюк Р.В. Свідки як суб'єкти адміністративно-деліктного процесу / Р.В. Миронюк // Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 3–2. – С. 211–214.

22. Миронюк Р.В. Процесуальні особливості перегляду справ про адміністративні правопорушення на підставі рішень міжнародних судових установ / Р.В. Миронюк // Юридична Україна: щомісячний науковий журнал. – 2013. – № 12 (132). – С. 62–67.

23. Миронюк Р.В. Окремі напрями удосконалення позасудового перегляду справ про адміністративне правопорушення / Р.В. Миронюк // Часопис Київського університету права: юридичний науково-теоретичний щоквартальник. – 2013. – № 3. – С. 120–124.

24. Миронюк Р.В. Особливості реалізації правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу на стадії перегляду справ про адміністративне правопорушення в порядку адміністративного судочинства / Р.В. Миронюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 3. – С. 40–43.

25. Миронюк Р.В. Акти-дії органів адміністративно-деліктної юрисдикції як вид правозастосовчих актів публічної адміністрації / Р.В. Миронюк // Адміністративне право і процес: науково-практичний журнал Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 2 (4). – С. 60–70.

26. Миронюк Р.В. Особливості судового перегляду справ про адміністративне правопорушення в порядку адміністративного судочинства / Р.В. Миронюк // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: «Право», 2013. – № 6. – С. 77–82.

Статті в зарубіжних наукових фахових виданнях з юридичних наук:

1. Миронюк Р.В. Оптимизация деятельности органов административно-деликтной юрисдикции стран СНГ (на основании обобщения зарубежного опыта) / Р.В. Миронюк // Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал. – 2013. – № 8/4. – С. 73–77.

2. Миронюк Р.В. Европейский опыт функционирования системы органов административно-деликтной юрисдикции и направления его внедрения в отечественное законодательство / Р.В. Миронюк // Всероссийский журнал научных публикаций. – 2013. – № 2 (17). – С. 33–36.

3. Миронюк Р.В. Прокурор как участник административно-деликтного процесса / Р.В. Миронюк // Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал. – 2013. – № 10/2. – С. 156–159.

4. Mironyuk Roman. Aktiofaction of organs administratively to deliktnoy jurisdiction in the system of pravoprimeritel'nykh acts / Roman Mironyuk // European

Тези виступів і доповідей на наукових конференціях

1. Миронюк Р.В. Особливості відсторонення водія від керування транспортними засобами та огляду на стан сп'яніння / Р.В. Миронюк // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки: матеріали науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 23–24 жовтня 2009 р.). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 45–48.

2. Миронюк Р.В. Процесуальний порядок відсторонення водія від керування транспортними засобами та огляду на стан сп'яніння / Р.В. Миронюк // Актуальні проблеми охорони громадського порядку та досудового провадження: матеріали науково-практичних конференцій і круглих столів (м. Дніпропетровськ, 11 грудня 2009 р.). – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2010. – С. 15–17.

3. Миронюк Р.В. Особливості огляду на стан сп'яніння водія як заходу забезпечення провадження у справах про порушення безпеки дорожнього руху / Р.В. Миронюк // Теорія і практика сучасного права: збірник матеріалів конференції (м. Херсон, 19 квітня 2010 р.). – Херсон : Айлант, 2010. – Т. 1. – С. 318–321.

4. Миронюк Р.В. Особливості застосування міліцією адміністративного приводу / Р.В. Миронюк // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 22 жовтня 2010 р.). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 67–70.

5. Миронюк Р.В. Підстави та порядок застосування міліцією огляду транспортного засобу / Р.В. Миронюк // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22 квітня 2011 р.): у 2 ч. – Запоріжжя : Юрид. ін-т ДДУВС, 2011. – Ч. 2. – С. 113–117.

6. Миронюк Р.В. Законні представники в адміністративно-деліктному процесі / Р.В. Миронюк // Тенденції та пріоритети реформування законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Запоріжжя, 28 грудня 2011 р.): у 2-х ч. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2011. – Ч. 2. – С. 29–31.

7. Миронюк Р.В. Окремі питання реалізації прав особи яка притягується до адміністративної відповідальності / Р.В. Миронюк // Актуальні питання реалізації чинних національних на міжнародних нормативно-правових актів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 16–17 березня 2012 р.): у 3-х ч. – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – Ч. 3. – С. 33–34.

8. Миронюк Р.В. Місце актів-дій в правозастосовчій діяльності адміністративно-деліктної юрисдикції / Р.В. Миронюк // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки: матеріали

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 19 жовтня 2012 р.). – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2012. – С. 71–74.

9. Миронюк Р.В. Акти-дії як форма правозастосовчих актів органів адміністративно-деліктної юрисдикції / Р.В. Миронюк // Проблеми трудового права та проходження служби в органах внутрішніх справ: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 28 лютого 2013 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 86–89.

10. Миронюк Р.В. Особливості реалізації прав потерпілого від адміністративного правопорушення / Р.В. Миронюк // Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18–19 травня 2013 р.): у 2-х ч. – К. : Центр правових наукових досліджень, 2013. – Ч. 2. – С. 19–21.

11. Миронюк Р.В. Особливості статусу понятого як учасника провадження у справах про адміністративні правопорушення / Р.В. Миронюк // Актуальні проблеми державотворення і правотворення в Україні: матеріали наукового семінару (м. Дніпропетровськ, 7 грудня 2012 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 35–36.

12. Миронюк Р.В. Інститут представництва в адміністративно-деліктному процесі / Р.В. Миронюк // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності та юридичної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 19–20 вересня 2013 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 225–228.

13. Миронюк Р.В. Окремі питання залучення свідків у справах про адміністративні правопорушення / Р.В. Миронюк // Актуальні питання забезпечення громадської безпеки та правопорядку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 18 жовтня 2013 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – С. 34–37.

14. Миронюк Р.В. Отдельные направления модернизации системы органов административно-деликтной юрисдикции стран СНГ / Р.В. Миронюк // Формирование правового облика современного государства: материалы Международной конференции (г. Санкт-Петербург, 12 октября 2013 г.). – Санкт-Петербург, 2013. – С. 28–31.

15. Миронюк Р.В. Прокурор як учасник провадження у справах про адміністративні правопорушення / Р.В. Миронюк // Адміністративне право та процес України: пріоритетні напрями розвитку в умовах демократизації: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті доктора юридичних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Леоніда Васильовича Ковалю (м. Запоріжжя, 27–28 лютого 2014 р.) / За заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – С. 94–96.

АНОТАЦІЯ

Миронюк Р.В. Суб'єкти адміністративно-деліктного процесу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України, Київ, 2014.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретико-правових та організаційних засад діяльності суб'єктів адміністративно-деліктного процесу. У результаті дослідження вироблено концепцію суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, сутність якої полягає у визначенні системи таких суб'єктів, структури їх правового статусу, процесуальної форми його реалізації та розробки на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення законодавчих засад та практики їх діяльності.

Проаналізовано наукові підходи щодо визначення місця адміністративно-деліктного права та процесу в системі адміністративного права, з'ясовано зміст адміністративно-деліктного процесу. Вивчено вітчизняний та зарубіжний досвід правового регулювання адміністративно-деліктного процесу та виокремлено основні напрями його впровадження в Україні. З'ясовано поняття суб'єктів адміністративно-деліктного процесу, здійснено їх класифікацію. Визначено поняття та зміст правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу. Розкрито зміст правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції, запропоновано їх класифікацію. Виокремлено особливості правового статусу судів, органів внутрішніх справ та прокуратури як основних суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції. З'ясовано проблеми оптимізації системи суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції та на підставі дослідження іноземного досвіду побудови та функціонування системи суб'єктів адміністративно-деліктної юрисдикції виокремлено напрями його впровадження в національне законодавство. Розкрито зміст правового статусу учасників адміністративно-деліктного процесу та визначено шляхи його удосконалення.

Детально проаналізовано порядок реалізації правового статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу через призму визначення їх ролі на кожній його стадії. Вироблено рекомендації, спрямовані на удосконалення адміністративно-процесуального статусу суб'єктів адміністративно-деліктного процесу та законодавства, що регулює провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: адміністративний примус, адміністративно-деліктний процес, правовий статус, процесуальна компетенція, процесуальні права, обов'язки, реалізація правового статусу, суб'єкти адміністративно-деліктного процесу.

АННОТАЦІЯ

Миронюк Р.В. Субъекты административно-деликтного процесса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право;

информационное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины, Киев, 2014.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретических основ правового регулирования и практики реализации правового статуса субъектов административно-деликтного процесса, в результате чего разработаны научно обоснованные рекомендации по совершенствованию административно-деликтного законодательства.

Проанализированы научные подходы к определению места административно-деликтного права и процесса в системе административного права. Предложено определение понятия «административно-деликтный процесс» как процессуальной подотрасли административно-деликтного права, регулирующей общественные отношения, возникающие в процессе привлечения лица к административной ответственности; выяснено содержание административно-деликтного процесса.

Изучен отечественный и зарубежный опыт правового регулирования административно-деликтного процесса и выделены основные направления его совершенствования в Украине, в частности: введение градации процедуры применения административного взыскания в зависимости от степени общественной вредности деяния, признания вины нарушителя в его совершении, целесообразности применения незначительного административного взыскания, отсутствия вреда, причиненного обществу и др.; введение сокращенной процедуры (в случае признания лицом своей вины в совершении незначительного нарушения и согласия на уплату штрафа), установление годичного срока давности привлечения к административной ответственности; введения, кроме апелляционного, кассационного порядка пересмотра дел, подпадающих под юрисдикцию суда, то есть дел по статьям, перечень которых определен в ст. 221 КУоАП; регулирования в перспективном законодательстве порядка пересмотра дел об административных правонарушениях, в соответствии с которым решение по делу, вынесенное субъектом властных полномочий, может быть обжаловано в суде, а решение последнего – в палате по рассмотрению уголовных дел апелляционного суда, но в порядке, определенном КУоАП, а не КАСУ; унификации процедуры рассмотрения дел об административных правонарушениях, независимо от того, в какой сфере оно совершено (в налоговой, таможенной, землепользовании и др.) в едином законе – КУоАП, по аналогии с процедурой привлечения к уголовной ответственности.

Предложено понятие «субъекты административно-деликтного процесса» как комплексной правовой категории, которая включает в себя как участников административно-деликтного процесса, которые, реализуя предоставленные им права и обязанности, вступают в административно-деликтные правоотношения с целью защиты своих прав и законных интересов или содействия в реализации таких прав и интересов другим лицам, так и субъектов публичной администрации или уполномоченных ими лиц, которые реализуют предоставленные им полномочия по своевременному, всестороннему, полному и объективному рассмотрению дела об административном правонарушении.

Определено понятие и содержание правового статуса субъектов административно-деликтного процесса.

Раскрыто содержание правового статуса субъектов административно-деликтной юрисдикции, предложена их классификация в зависимости от роли и назначения, содержания и объема полномочий на следующие группы: субъекты, уполномоченные составлять протоколы об административных правонарушениях и осуществлять предварительное расследование по делу; субъекты, которые имеют право применять процессуально-обеспечительные меры; субъекты, уполномоченные рассматривать дела об административных правонарушениях; субъекты, осуществляющие контроль и надзор за рассмотрением дел об административных правонарушениях. Выявлены особенности функционирования каждой группы таких субъектов и проблемы, которые возникают в их деятельности; проанализированы направления оптимизации системы таких органов, которые имели место на разных этапах их формирования.

Выделены особенности правового статуса судов, органов внутренних дел и прокуратуры как основных субъектов административно-деликтной юрисдикции. Выявлены проблемы оптимизации системы субъектов административно-деликтной юрисдикции и на основе исследования зарубежного опыта построения и функционирования системы субъектов административно-деликтной юрисдикции выделены направления его внедрения в национальное законодательство.

Раскрыто содержание правового статуса участников административно-деликтного процесса: лица, привлекаемого к административной ответственности, потерпевшего, представителя, защитника, эксперта, специалиста, переводчика, свидетелей, понятых, определены пути его совершенствования.

Определены направления реализации правового статуса субъектов административно-деликтного процесса через призму определения их роли на каждой его стадии. Выработаны рекомендации, направленные на совершенствование административно-процессуального статуса субъектов административно-деликтного процесса и законодательства, регулирующего производство по делам об административных правонарушениях.

Ключевые слова: административное принуждение, административно-деликтный процесс, правовой статус, процессуальная компетенция, процессуальные права, обязанности, реализация правового статуса, субъекты административно-деликтного процесса.

ANNOTATION

Myroniuk R. V. Subjects of administrative and tort procedure. – Manuscript.

The thesis for a Doctor's Degree in Law, specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law. – Kyiv National Taras Shevchenko University of Ministry of education and science of Ukraine, Kyiv, 2014.

The thesis is devoted to the complex research of theoretical, legal and organizational principles in the activity of subjects of administrative and tort procedure. Because of the research the concept of subjects of administrative and tort procedure is established. The system of subjects, the structure of their legal status and procedural method of its implementation are defined in the concept. Scientifically based recommendations for improving of the legal principles and practice of their activities are formulated on this basis.

Scientific approaches to the determination of the place of administrative and tort law and procedure in the system of administrative law are analyzed. The content of administrative and tort procedure is defined. National and international experience in legal regulation of administrative and tort procedure are studied; the main directions of its implementation in Ukraine are distinguished. The concept of subjects of administrative and tort procedure is found, their classification is given. The concept and content of legal status of subjects of administrative and tort procedure are determined. The content of legal status of subjects of administrative and tort procedure is clarified, their classification is proposed. The peculiarities of legal status of courts, internal affairs bodies and prosecutor's office as the main subjects of administrative and tort jurisdiction are outlined. The problems on optimization of the system of subjects of administrative and tort procedure are defined. On the basis of foreign experience study on the construction and operation of system of subjects of administrative and tort procedure the directions of its implementation into the national legislation are outlined. The content of the legal status of administrative and tort procedure's members is explained, the ways of its improvement are proposed.

The chain for implementing of the legal status of the subjects of administrative and tort procedure is thoroughly analyzed under the determining of their role at each stage. Recommendations to the improvement of the administrative and procedural status of the subjects of administrative and tort procedure and legislation regulating proceedings in administrative violations cases are given.

Key words: administrative enforcement, administrative and tort procedure, legal status, procedural competence, procedural rights, responsibilities, implementation of legal status, the subjects of administrative and tort procedure.

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 22.04.2014. Замовлення 166.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net

